

ДО ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ГРУПОВИХ ПОЗОВІВ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Тетяна Володимирівна СТЕПАНЕНКО,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Харківського національного
університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0002-2323-987X>*

З моменту набрання чинності новою редакцією ЦПК України минуло майже три роки. Розробниками даного нормативно-правового акту, - Радою з питань судової реформи, - ще на етапі презентації законопроекту було проанонсовано вирішення питання групових (або «класових», «масових») позовів та інші питання, які дозволять зменшити навантаження на судову систему [1]. Проте, якщо в адміністративному судочинстві запроваджено процедуру розгляду типових справ в спрощеному провадженні з урахуванням рішення у зразковій справі (§ 3 глави 11 КАС «Розгляд типових та зразкових справ»), що певною мірою можна розглядати як варіант судового захисту численної групи осіб, то оновлене цивільне процесуальне законодавство не містить положень, що стосуються порядку розгляду групових позовів, що на нашу думку, є явним упущенням і, відповідно, впливає на ефективність судового захисту прав численних груп осіб. Діючий ЦПК України в п. 5 ч. 1 ст. 162 лише містить норми, аналогічні ст. 98 ЦПК України попередньої редакції (до 03.10.2017) щодо віднесення до переліку вимог, за якими може бути видано судовий наказ, вимоги про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів. Виходячи з цього можна говорити, що в національному цивільному судочинстві знайшла часткове закріплення лише одна модель групового позову - організаційний груповий позов, і лише в чітко визначеній сфері - захист прав споживачів. При цьому, як свідчать дані судової статистики, випадки звернень до суду із заявами про видачу судового наказу про повернення вартості товару неналежної якості на підставі рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів, є поодинокими [2, 3]. Втім, на наше переконання, такий стан речей жодним чином не свідчить про відсутність потреби у врегулюванні на законодавчому рівні інституту групового позову в Україні та запровадженні означеного інституту в цивільному судочинстві.

Можливість та необхідність введення інституту групового позову до національної правової системи була предметом достатньої кількості наукових досліджень, предметом обговорення на тематичних науково-практичних заходах, зокрема круглому столі «Масовий позов: перспективи в Україні через призму зарубіжного досвіду» організованому Верховним

Судом України спільно з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка за підтримки Проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» (червень 2015 р.), та семінарі, організованому дирекцією Європейської комісії з питань політики сусідства і розширення переговорів та Вищим господарським судом (жовтень 2016 р.) [4; 5]. Проведені наукові дослідження та їх опубліковані результати, рекомендації за підсумками обговорення на науково-практичних заходах практично одноголосні – існує нагальна необхідність подальшого врегулювання на законодавчому рівні інституту групового позову в Україні та запровадження означеного інституту в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві з огляду на специфіку правовідносин у спорах, які вирішуються.

При цьому до основних питань, які потребують вирішення в національному цивільному процесуальному законодавстві, з урахуванням позитивного досвіду інших країн, в яких успішно функціонує інститут групових позовів, обґрунтовано віднесено:

- визначення критеріїв визнання позову як групового (сертифікація);
- визначення складу групи та з'ясування згоди потенційних учасників провадження на участь у ньому з огляду на можливі допустимі механізми погодження або відмови учасника групи (opt-in/opt-out);
- визначення юрисдикції та процесуальної компетенції судів з розгляду і вирішення справ за груповими позовами;
- вироблення процесуального механізму подання групового позову (через єдиного позивача - представника групи або особою, яка діє в «чужих» інтересах (громадські об'єднання, органи державної влади, прокурор тощо));
- перекваліфікація справи за індивідуальним позовом у груповий позов за ініціативою суду та/або сторін у справі;
- інформування учасників (потенційних учасників) групи про відкриття провадження у справі за груповим позовом, час та місце судового розгляду, прийняте судове рішення;
- закриття провадження без ухвалення рішення суду, відмова від позову, можливість укладення мирової угоди в процесі розгляду групового позову;
- право особи, яка не була членом групи у провадженні за груповим позовом, але рішення у справі стосується її прав, звертатися до суду в індивідуальному, але процесуально спрощеному, порядку, доводячи лише те, що рішення стосується її прав;
- оскарження рішення як кожним із членів групи, так і особами, які не є членами групи, проте рішення стосується їх прав, та виконання рішення.

Крім вищенаведених питань, значної уваги, на нашу думку, заслуговує вирішення питання фінансового забезпечення процедури звернення із груповим позовом та розгляду такого позову судом.

З огляду на вищезазначене актуальним та доцільним убачається продовження як теоретичних досліджень інституту групового позову, вивчення досвіду інших країн щодо правової регламентації та практики застосування такого виду позовів, так і безпосереднє запровадження даного процесу-

ального інституту до цивільного процесуального законодавства України та національного судочинства, що на нашу думку, має сприяти доступності правосуддя для захисту прав численних груп осіб.

Список використаних джерел:

1. Оприлюднені проекти нових ЦПК, ГПК та КАС. *Закон і Бізнес*. 2017. 10 березня. URL: <https://zib.com.ua/ua/127922-oprilyudneni-proekti-novih-ckp-gpk-ta-kas.html> (дата звернення: 17.11.2020).
2. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2019 рік URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova-statystyka/rik_2019 (дата звернення: 17.11.2020)
3. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства за 2018 рік URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova-statystyka/rik_2018 (дата звернення: 17.11.2020)
4. Вілен Веремко. Один у суді не позивач. *Закон і Бізнес*. 2016. №42 (1288). URL: http://zib.com.ua/ua/125947-u_vgs_spodivayutsya_scho_nezabarom_akcioneri_zmozhut_zahisch.html (дата звернення: 17.11.2020)
5. Рекомендації круглого столу «Масовий позов: перспективи в Україні через призму зарубіжного досвіду» . *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 8 (180). С. 7-8.